

LA LINGUA FRANCA, UNA REVOLUCIÓ LINGÜÍSTICA MEDITERRÀNIA AMB EMPREMTA CATALANA

(Comunicació presentada al XII Col·loqui Internacional de la NACS
Halifax, Nova Escòcia, Canadà – 11-13 de maig de 2007)

En primer lloc, convé aclarir els conceptes que enclou aquesta denominació de *lingua franca*, amb l'objectiu d'aproximar-nos a l'estudi del pidgin neollatí que es va formar a la Mediterrània Occidental a la Baixa Edat Mitjana.

El nom de “llengua franca” o “llengua dels francs” apareix en el contacte entre la població musulmana i la població cristiana entre els segles VIII i X, és a dir, quan la població cristiana occidental en general (particularment la catalana) era coneguda com a *francs*¹. “Llengua franca” o “lingua franca” (denominació, aquesta segona, en una forma més llatinitzant) esdevé, doncs, en aquesta època, a la Mediterrània oriental i meridional, sinònim d'una designació genèrica de “llengua dels europeus occidentals”. L'anàlisi de la història geopolítica de la Mediterrània, ens mostra l'existència de contactes importants en aquesta àrea a partir de l'expansió àrabo-islàmica i tot seguit en el moment de l'expansió de la influència de l'Europa occidental vers el sud i l'est d'aquesta conca, a partir del segle XI i, en una primera embranzida fins al segle XIII, per mitjà del comerç i del reforç polític i militar que va acompanyar les croades. Partint d'aquesta significació de “qualsevol llengua dels francs” - i en general també de “qualsevol llengua dels cristians occidentals”-, l'aplicació específica i distinta a la denominació del pidgin neollatí és posterior i té relació amb l'aparició paral·lela de designacions pròpies i ben definides per a les diferents llengües romàniques diferenciades del llatí. El significat de “lingua franca” pateix ja molt més tard, com sabem (i un cop la designació “franca” ha perdut en molt bona part el seu sentit antropològic), l'evolució semàntica coneguda vers el sentit de “llengua vehicular de comunicació entre parlants de llengües diferents”.

En aquest nostre estudi hem escollit la denominació “lingua franca” - és a dir, utilitzant la forma “lingua” de la seva autodesignació llatinitzant - per tal d'afavorir la distinció entre aquest pidgin neollatí i la denominació vaga referida a qualsevol de les varietats lingüístiques pròpies dels europeus occidentals, que en un primer moment havien estat anomenades “llengua franca” o “llengua dels francs”.

I. Procés de formació i evolució de la lingua franca

Aclarits els aspectes generals de la denominació de “lingua franca”, precisem que l'objecte del nostre estudi és la “pidginització” de les llengües neollatines riberenques de la Mediterrània que tingué uns usos comercials entre diferents poblacions de llengües diverses; la “lingua franca” com a tal fou utilitzada, en un primer moment, sobretot per la població nord-africana per a relacionar-se amb els “francs” (és a dir, amb la població europea occidental riberenca); però també per d'altres poblacions, com la població europea occidental mateixa, en contacte amb nord-africans i amb d'altres poblacions orientals, com grecs, turcs etc. Hi ha testimoniatges d'aquests usos diversificats que es perllonguen fins al segle XIX.

Totes les dades semblen indicar que mai no va existir una població que tingués com a llengua pròpia la “lingua franca”, ja que en tots els casos ha estat tan sols un vehicle de comunicació amb la població estrangera. Els exemples que semblen mostrar uns certs usos socials en algun territori, s'expliquen principalment per la confusió que hem indicat en la denominació de

¹ Sobre aquesta designació v. *L'Espagne musulmane au Xe siècle. Institutions et vie sociale*, Paris, 1932, Lévi-Provençal, on se cita que “una ambaixada de cristians d'*Ifranj* s'havia presentat per a veure el Califà...” referint-se a una ambaixada enviada des de Catalunya a visitar el Califà de Còrdova l'any 950. v. també per a *franc* (*afranji*), Nadal-Prats (1982: 150); semblantment, Bramon, Dolores (2000) *De quan érem o no musulmans* Eumo, Vic (pp. 100-104, 356 i ss.), on en algun cas s'esmenta Catalunya (p.340) amb el nom d' *al-Faranja*, etc.

“llengua franca” quan és aplicada a alguna de les llengües neollatines o a alguna de llurs varietats dialectals².

D'altra banda, pel seu mateix caràcter de pidgin comercial, tampoc no es pot dir que existís una sola forma de “lingua franca” homogènia, ni des del punt de vista geogràfic ni des del punt de vista històric. Una primera hipòtesi permetria d'establir una classificació general com la següent:

Fase I: Des del segle X al segle XV, té lloc l'inici de la formació i el primer desenvolupament d'una forma del pidgin que serà anomenat “lingua franca”, estadi inicial que aquí distingirem amb la denominació de *Lingua Franca Originària (LFO)*. Aquesta Lingua Franca Originària neix pel contacte entre la població de les costes de la Mediterrània occidental en el procés d'expansió comercial “franca”, un contacte que té lloc, per tant, entre poblacions de llengua neolatina al nord i de llengua amaziga (berber) i àrab, al sud. Amb aquesta forma s'estendrà més tard cap a orient on entrarà en contacte amb d'altres llengües orientals, especialment el grec i el turc, i també es transformarà incorporant trets més marcats de diferents varietats més orientals de l'italià.

Fase II: Des del segle XVI a principis del segle XIX, en una època de confrontació entre les metròpolis colonials europees occidentals i el poder otomà a la Mediterrània, té lloc l'estabilització de la denominació de “lingua franca” i l'evolució de la seva forma vers diferents varietats més diferenciades, en un estadi de llengua que podríem anomenar *Lingua Franca Evolucionada (LFE)*. Damunt una base de la LFO, la lingua franca d'aquesta època mostrarà influències variables més profundes de diferents llengües dels poders colonials europeus: tindriem, doncs, una llengua més italianitzada vers l'orient de la Mediterrània (a l'est d'Alger), i més hispanitzada en la seva zona central i occidental (no assenyalen, ací, les influències franceses i portugueses que estimem menors en aquesta època). Tenim testimonis de la LFE almenys a Algèria, a Tunis, a Jerba (Djerba, Gerba), a Dalmàcia, a Constantinoble, a Tbilisi (Tiflis) i a Egipte, referits per diferents autors³.

Fase III: A partir del primer terç del segle XIX (és a dir, a partir de l'ocupació colonial europea del nord d'Àfrica, datada habitualment per l'ocupació militar francesa d'Alger, l'any 1830), podem dir que desapareix la lingua franca com a tal i apareixen formes aproximatives d'expressar-se, la població autòctona nord-africana, en les diferents llengües colonials. Encara que en aquestes formes de parlar poden quedar restes de la lingua franca d'èpoques anteriors, no sembla adequat utilitzar aqueixa denominació per a referir-s'hi. És a causa d'aquest canvi de repertori lingüístic que, a partir de mitjan segle XIX, apareixen les denominacions de “sabir” i de “petit mauresque” per a referir-se a unes determinades formes autòctones de parlar francès a Algèria, per exemple. Aquest procés és explicat per Foltys (op. cit.) en els comentaris del document número 50 i següents.

² Podem trobar aquesta accepció de la denominació àmplia de lingua franca als documents 15, 38 etc. de Foltys “Die Belege der Lingua Franca”, *Neue Romania*, núm 1, 1-37, 1984. El document 49 d'aquest mateix recull de Foltys exposa, concretament, en detall, la presència social de la llengua italiana a Tunis al segle XIX. L'esment d'un cert ús social, per a la lingua franca, pròpiament dita, com el que és descrit al comentari 35, on es diu que “Els turcs l'han de saber per poder-se relacionar amb els moros o dominar-los, com en el cas dels culoglis i dels jueus per poder-se comunicar amb llurs dones”, és realment força restringit. Hem publicat aquest recull de Foltys en traducció catalana a: Castellanos, Carles (ed) *La lingua franca. Consideracions crítiques*, Departament de Traducció i d'Interpretació de la UAB, Documenta Universitaria, 2006.

³ La discussió que abordem en aquesta comunicació se centra justament en la possibilitat de diferenciació entre la LFO i la LFE. En les proves documentals que posseïm de la Lingua Franca apareixen formes contradictòries que mostren l'existència d'unes variacions històriques (diacròniques) i geogràfiques (diatòpiques) que no han estat explicades. L'anàlisi de la presència catalano-occitana pot donar llum per a la clarificació d'aquest procés de formació - encara obscur - de la Lingua Franca.

D'altra banda, cal també considerar com un fenomen diferent de la lingua franca, el que té lloc amb l'aparició dels parlars de base romànica apareguts a partir de la segona meitat del segle XIX, com el *patuet* (*pataouète* o *patatouète*, en francès). Es tracta, en aquests casos, de processos lligats a noves migracions vinculades a la colonització i a l'ocupació europees de les terres nord-africanes. Concretament, sabem que a Orà i a Alger la influència lingüística catalana, particularment valenciana i menorquina, hi va ser forta, tal com assenyala Joan Coromines⁴.

Finalment, cal advertir que tampoc no s'han d'estudiar com a lingua franca, els resultats dels contactes lingüístics anteriors a l'expansió àrabomusulmana al nord d'Àfrica i al sud d'Europa, és a dir anteriors al segle VIII. Si mai hagués existit una varietat romànica de pidgin comercial anterior a l'imperi franc és evident que no podria rebre la denominació que estudiem, i per aquesta raó no fóra cronològicament acceptable.

II. Característiques generals de la lingua franca

Malgrat les dificultats per a tenir-ne un coneixement important, a causa de la documentació escassa i poc precisa que en posseïm, és possible de descriure unes quantes característiques essencials de la Lingua Franca, que podem considerar que es van mantenir al llarg de la seva evolució.

Aquestes característiques fonamentals són el resultat d'una reducció (pidginització) de les llengües neollatines orientada per un doble procés: d'una banda, per uns fenòmens de neutralització interromànica; i d'altra banda, per d'altres fenòmens de contacte amb la realitat lingüística nord-africana, també present.

La neutralització interromànica té lloc, probablement, sobre la base dels rudiments de llatí medieval que eren utilitzats en el conjunt de la Romània, per a fer-se entendre els parlants de les diferents llengües filles del llatí, en llurs contactes mutus. La morfologia resultant prefereix, per exemple, les formes nominals que anomenarem *plenes* de les llengües romàniques⁵, com són: “bono” (bo), “vino” (vi), “genti” (gent) en lloc de les formes truncades (com les del català i de les varietats gal·loromàniques), percebudes pels parlants mateixos d'aquestes varietats com a més allunyades de les formes originàries llatines.

Aquesta neutralització interromànica també es reflecteix en la tria d'unes formes (en aquest cas abreujades) de l'infinitiu, en “-ar” i en “-ir”, en lloc de “-are” i “-ire” del llatí i d'altres varietats romàniques (tosca, sard etc.).

Pel que fa a la influència de les llengües nord-africanes (àrab i amazic), aquesta es manifesta sobretot en la reducció fonètica, marcada pel vocalisme bàsic “a”, “i”, “u” i algun aspecte del consonantisme, com la manca del so “p” en el sistema fonològic d'aquestes llengües.

A part d'aquest doble procés causat pel contacte interlingüístic podem trobar els fenòmens de simplificació morfològica propis dels processos de pidginització. Ho descrivim amb més detall als paràgrafs que segueixen.

a) Aspectes fonètics. Malgrat que no es pot parlar de trets fonètics estables, ni les grafies amb què ens han arribat els textos que documenten la Lingua Franca permeten conclusions gaire precises, sí que se'n poden considerar alguns aspectes fonamentals:

Pel que fa al vocalisme, s'hi pot observar una tendència a la reducció a les tres vocals bàsiques nord-africanes (amazigues i àrabs), cosa que comporta el tancament de bona part de les “e” en “i” i molt sovint també de “o” en “u”. És per aquesta raó, ja apuntada més amunt, que trobem

⁴ Coromines, Joan (1982) *El que s'ha de saber de la llengua catalana* Ed.Moll Palma

⁵ Són llengües de morfologia nominal plena, per exemple, l'italià (tosca), el sard, l'espanyol i el galaicoportuguès.

infinitius de verbs on s'ha tancat la terminació en “-ir” a partir de formes en “-er” o “-re”, en casos com “sabir”, “intendir” etc. i també l'extensió d'altres terminacions en “-i” (com “denti”, “genti”, “levanti”) provinents de “e” àtones neollatines⁶.

D'altra banda, sembla evident que la neutralització interromànica i la pressió del vocalisme nord-africà, ens fan considerar com a molt probable l'exclusió, en el vocalisme de la Lingua Franca, dels sons vocàlics de varietats gal·loromàniques, com [y], [œ], [ø] etc.

Alguns fenòmens, de tipus consonàntic, com per exemple en el tractament de les oclusives, són deguts a la influència en uns casos més oriental (toscana), i en d'altres més occidental (occitano-catalana, sobretot). Trobem casos com “forato” al costat de casos com “pedra”, “ambassador” etc. Alguns aspectes de consonantisme a assenyalar són d'influència nord-africana, com la ja esmentada neutralització /p/ > /b/ (en casos com “esbinac”); d'altres són d'una influència més difícilment identificable com la neutralització /ʒ/ > /z/ (en casos com la denominació de l'illa de Jerba com a Zerba)⁷. El rotacisme de la “l” (en casos com “esbitar” (hospital)) pot ser d'origen nord-africà; i el rotacisme de la “d” intervocàlica (“bastonada” > “bastonara”) pot ser degut a influències sardes, com és sabut.

b) Aspectes de morfologia i de sintaxi. Pel que fa a la flexió morfològica, és coneguda la tendència de la Lingua Franca a la simplificació de la morfologia dels verbs, que resta reduïda als infinitius i als participis (aquests darrers amb valor de passat). Ex: *mi non volir, ti venir aqui?, ti estar bono? ti sentito parlar di ellu?*

També es produeix una reducció en la morfologia nominal i de l'adjectiu com en la tendència a no utilitzar els adjectius femenins. I en sintaxi es pot constatar l'ús poc freqüent de les preposicions.

D'altra banda, podem assenyalar una certa regularitat en algunes terminacions, com: “-ato”(forato), “-on”(canon), solucions que mostren, com veiem, un tractament més decantat en un cas cap a les formes toscanes i en l'altre cap a les formes occitano-catalanes (i genoveses).

c) Aspectes lexicals. El lèxic de la Lingua Franca és fonamentalment romànic. Pel que fa a la forma, els elements lexicals són extrets de la neutralització formal que hem assenyalat en els mots de les llengües romàniques en contacte. Aquesta neutralització es fa, tal com ja ho hem apuntat, a partir dels següents fenòmens:

- El lèxic nominal manté les terminacions nominals plenes en “-o” i en “-e” (o en una varietat més tancada, en “u” i en “i”). Ex: vino, gusto, bono o bonu, nave, tardi, lumi etc. En això coincideix amb les tendències generals de l'italià (toscà) i amb el sard com a llengües de morfologia nominal plena, presents en el contacte mediterrani inicial (També coincideix, en aquest aspecte en general, amb l'espanyol i el portuguès, tal com hem mostrat en una nota precedent, encara ja hem advertit que aquestes llengües semblen haver influït menys en un primer moment dels contactes).

- les terminacions de l'infinitiu fan sempre en “-ar” i “-ir” . En aquest aspecte la Lingua Franca s'allunya de l'italià (toscà) i del sard (que fan, en general, els infinitius en “-are” i “-ire”) i s'acosta al grup occitano-català i als parlars ligurs entre d'altres (tret compartit pel portuguès i l'espanyol).

Pel que fa a les arrels, partim de la hipòtesi que el lèxic de la LFO és bàsicament occitano-català i toscano-ligur (pisano-genovès). La influència francesa i espanyola tot i ésser

⁶ Fenomen que també apareix en sicilià.

⁷ Fenomen que podria reflectir potser una influència genoveso-sarda.

probablement secundària en un primer moment pot haver exercit una pressió afavorint les solucions adoptades⁸.

El lèxic de la Lingua Franca també incorpora mots nord-africans, en general àrabs, com “*esquima*” (brida, de *škima*, àrab), “*meskino*” (ar: *meskin*; en català, mesquí), “*musulmin*” (musulmà), “*cantar*” (quintar) etc. Hi trobem també testimoniatges d’altres parlars mediterranis com el venecià i el sicilià⁹.

En alguns casos els termes de la Lingua Franca semblen mots de derivació interna, com “*forar*”, derivat probablement de la preposició i adverbi “fora”. Alguns elements lexicals semblen formats per analogia, com la forma “febra” femenina (evolució que podria insinuar una obertura de la vocal final de possible influència catalana).

III. L’empremta occitano-catalana

L’empremta occitano-catalana, en la Lingua Franca, hi és important. Malgrat que les proves documentals que posseïm del lèxic de la Lingua Franca són d’una època tardana (corresponen a èpoques tardanes de l’estadi que hem designat com a Lingua Franca Evolucionada), hem trobat una gran part de lèxic que és *compatible*¹⁰ amb el del repertori occitano-català; és a dir, que aquesta part del lèxic de la Lingua Franca és el que s’obtindria sotmetent un lèxic que podria ser alhora catalano-occità o toscano-ligur a les regles generals de formació de la Lingua Franca; i hem trobat també un lèxic que descrivim com a *específic*¹¹, que és el que fonamentalment es pot explicar a partir de l’occità i/o el català. Advertim, pel que fa a aquest àmbit comú occità i català, que considerem el lèxic d’una manera conjunta, tot i les diferències (petites) existents entre ambdues llengües, pel fet que es tracta d’un contínuum lingüístic que es pot considerar com un sol àmbit, si més no en l’època de formació de la Lingua Franca Originària (almenys fins al s.XIII).

En els reculls que aportem, incloem, doncs, elements de lèxic de la Lingua Franca on la presència catalano-occitana hi és perceptible, en uns casos en tant que lèxic compatible amb el del repertori catalano-occità (pel fet que aquest repertori no entra en contradicció amb el lèxic de la Lingua Franca, ja que se’n diferencia només per simples regles generals de derivació); i en alguns altres casos en què el recurs al repertori catalano-occità és imprescindible per a poder-ne donar una explicació convincent.

En el primer cas de *compatibilitat* tindriem exemples com *deserto, estudiar, joco, olio, mirar, promedir, tenir, vergonyoso* ... I en el segon cas d’*especificitat* catalano-occitana tindriem exemples com *caserna, cridar, esbinac, fugo, germana, mantega, rasin, riu, taca, vessiga*...

A part del lèxic, cal remarcar que la influència catalano-occitana és perceptible, tal com ho hem apuntat, també en diferents trets morfològics, com la terminació de l’infinitiu en “-ar” i “-ir” (i no pas en “-are” o “-ire” com en toscà i en sard) i les terminacions nominals en “-on” o “-un”:

⁸La influència espanyola pot haver reforçat algunes de les solucions occitano-catalanes (com els infinitius verbals, les terminacions en “-on” i en “-dor” etc.). La influència espanyola directa (amb mots com “ablar” en lloc de “parlar”, o “mukera” per a designar la dona etc.), sembla d’una època posterior al segle XIII i provinents del Marroc i zones d’Algèria veïnes (cal recordar que el límit entre les zones d’influència de les corones catalano-aragonesa i castellana havia estat fixada al riu Muluia – Concòrdia de Monteagudo 1291). La pressió del francès pot haver influït com a reforçament d’alguns elements lèxics occitans com *fortaressa* (forteresse), *meritar* (mériter) etc. A grans trets podem situar la influència més important de la llengua espanyola damunt la Lingua Franca en el període que hem designat com de la *Lingua Franca Evolucionada*, que tingué lloc a partir dels segles XV i XVI, i a la zona pròxima a Alger i situada a l’oest d’aquesta ciutat, al llarg de la costa nord-africana vers el Marroc. (A l’est d’aquesta zona, la LFE va anar prenent una fesomia més italianitzada). La influència més directa del francès té lloc al segle XIX i sobretot en el període del *sabir*.

⁹ Caldrà escatir en quina fase de l’evolució de la Lingua Franca va tenir lloc la incorporació d’elements venecians, elements que es poden considerar més importants en les varietats orientals de la Lingua Franca.

¹⁰ V. Annex I. Lèxic compatible amb el repertori occitano-català

¹¹ V. Annex II. Lèxic específicament occitano-català

canon (canó), *sabun* (sabó), en “-dor”: *ambassador* (ambaixador), *cantador* (cantant, cantaire) etc. Es pot percebre igualment la influència catalano-occitana en aspectes del consonantisme, com en el mot *tasir* (callar), pel fet que era articulat molt probablement amb una “s” sonora [ta'zir] i no pas a la manera africada del toscà [ta'tʃir], com correspondria a una forma més italianitzant); i també en aspectes del vocalisme, en casos com *tucar* (tocar), *prua* (proa) etc.

La presència catalano-occitana ha estat minimitzada pel fet que la Lingua Franca s'ha explicat fonamentalment com un fenomen degut gairebé a una única doble influència de l'italià i l'espanyol. Aquesta interpretació pot tenir una explicació en el fet que la Lingua Franca s'havia establert utilitzant les formes plenes de les llengües neollatines cosa que li va conferir una aparença allunyada de les formes truncades pròpies de varietats com el català i l'occità. Paraules com *deserto*, *olio*, *fugo*, són formades partint d'arrels plenament compatibles amb les formes occitano-catalanes, i reflecteixen, de fet, la manera com una persona de la comunitat lingüística catalano-occitana s'hauria pogut fer entendre a l'època en qüestió dins la Romània, sense que tingués la percepció d'abandonar les seves arrels; no ens sorprèn però que, a partir d'una anàlisi superficial, aquestes paraules hagin pogut ser interpretades com a simplement italianes. D'altra banda, paraules com *ajudar*, *atencion* (escrit així, o amb la grafia *atenzion*), *consolar*, *impedir*, *lana* etc. podrien ser explicades com a espanyoles però són simplement paraules occitano-catalanes o hi són plenament compatibles pel fet que són semblantment les formes que haurien utilitzat les persones occitano-catalanes, sense pretendre abandonar els mots que els eren propis, per a comunicar-se amb parlants d'altres llengües sorgides del llatí, en l'època que estudiem.

Hi ha, doncs, tot un bagatge comú que només la sociolingüística històrica podrà atribuir amb precisió a una o altra composició entre varietats neollatines; és, però, un bagatge comú que no pot ésser assignat alegrement a les llengües de morfologia nominal plena. Només una anàlisi imprecisa a partir de la consideració única de les llengües esdevingudes estatals en les èpoques moderna i contemporània ha pogut portar a una atribució exclusiva italo-espanyola. La situació sociolingüística a la Mediterrània Occidental en el moment del primer contacte entre les llengües romàniques i les llengües nord-africanes després de l'expansió àrabo-musulmana (és a dir, en el moment dels contactes entre nord-africans i frances), era tota una altra; i és només a partir d'aquest coneixement que es podrà establir de manera ben fonamentada el procés inicial de formació.

Els testimoniatges proven que la importància lingüística catalano-occitana en el fonament de la Lingua Franca no és negligible. Tenint en compte, a més, que la documentació principal que ens ha arribat correspon a una segona època (l'època que hem denominat com a pròpia de la Lingua Franca Evolucionada, és dir, amb una influència més forta encara de les llengües espanyola i italiana), aquests testimoniatges occitano-catalans encara haurien de ser considerats com a més significatius.

Ens trobem, doncs, en condicions d'avançar que una anàlisi aprofundida permetrà d'establir que la influència catalano-occitana en el moment de la formació de la Lingua Franca ha d'ésser interpretada com un dels dos pols fonamentals de la seva formació. L'altre pol, dins l'àrea septentrional del gresol de contactes interlingüístics que era la Mediterrània Occidental en l'època que estudiem, fóra el toscano-ligur (o pisano-genovès, esmentant-ne nuclis de població destacats). Podem dir, en resum, que la majoria aclaparadora d'aportacions a la Lingua Franca d'aquesta època es pot explicar per aquesta doble font.

Observant aquest fenomen amb perspectiva, podem afirmar, així, que l'aparició de la Lingua Franca mediterrània representa una veritable revolució en els contactes interlingüístics, i apareix amb aquesta significació si és estudiada i interpretada com a fruit d'una prolongada relació entre pobles de llengües diverses a la Mediterrània occidental.

Sabem que en una primera època coneguda de contacte en aquesta àrea geogràfica (del segle I aC al segle IV dC), té lloc una onada romanitzadora i cristianitzadora que afecta alhora el nord i

el sud de la Mediterrània. Els termes llatins en els parlars nord-africans són prou abundants: *tilintit*, *afullus*, *aqninni*¹², i el cristianisme nord-africà influí, com sabem, en el de la riba nord¹³

Aquell primer contacte deixà un pòsit important però no fou fins en una segona època de contactes, que es prolongà des del segle VIII al XIII, i que ve marcada per l'arabització i la islamització d'una part variable del territori que abraça semblantment el nord i el sud de la Mediterrània occidental¹⁴, que la relació nord-sud esclatà en aquest nou fenomen que fou la Lingua Franca mediterrània. Els testimonis d'un important tràfic comercial a la Mediterrània Occidental i també cap a orient són molt importants i les comunitats lingüístiques que el vehiculaven són prou conegudes, fets que ens poden donar una idea de les forces socials i les poblacions que van activar aquest nou fenomen¹⁵.

L'aparició de la *Lingua Franca* es pot, doncs, interpretar a dreta llei, com una veritable *revolució interlingüística* en el marc de la Mediterrània occidental, resultat de la intensificació progressiva de les relacions humanes en el decurs de l'Edat Mitjana; una revolució en què, a més, l'aportació catalano-occitana hi fou important.

IV. Perspectives de recerca

No podem cloure aquesta aproximació a l'estudi de l'empremta catalana en la Lingua Franca sense assenyalar possibles línies de recerca a desenvolupar. El fet de no posseir reculls lexicals directes importants referents a la Lingua Franca entre el segle XI i el segle XV, ens ha portat a cercar proves i testimonis en d'altres fonts d'estudi de la lingüística històrica de la zona. L'existència dels testimonis importants ja recollits provinents d'èpoques posteriors, i l'estudi dels contactes lingüístics i també de la gènesi de la seva denominació, són, però, dades suficients per a situar la formació del fenomen de la Lingua Franca en el període que hem considerat com a propi de la Lingua Franca Originària, i ens donen orientacions per a enfocar noves línies de recerca.

Les diferents línies de recerca noves a explotar són en la doble línia següent:

1. En primer lloc, el *transvasament lexical interlingüístic* a la Mediterrània Occidental, *en el doble sentit nord-sud i sud-nord* (és a dir, entre les llengües romàniques - i especialment els parlars més en contacte - i les llengües nord-africanes)

En sentit sud-nord trobem nombrosos arabismes i amziguismes en el català i en d'altres parlars del mediterrani europeu (com l'espanyol, especialment del sud, i alguns parlars en unes condicions de contacte especialment accentuades, com el sicilià). Molts d'aquests arabismes (o mots transmesos per l'àrab) es poden estudiar com a possibles elements de la Lingua Franca. Alguns d'aquests mots són fàcilment identificables com el mot català *camàlic* que sabem que ve del genovès *camallo* (espec. del plural *camalli*), i que prové al seu torn, de l'àrab "h'ammal (u)". Heus ací, doncs, un contacte sud-nord i també interromànic genovès-català, ben atestat. D'altres mots generals en el llenguatge de la marineria o de l'horticultura, com *calafat*, *xarxa*,

¹² Mots amazics (o berbers) que volen dir "lletia" (del llatí *lenticula*), "poll" o "pollastre" (del llatí *pullus*) i "conill" (de *cuniculum*) respectivament.

¹³ Les tasques evangelitzadores de personatges importants vinculats ja al segle IV dC amb el nord d'Àfrica, com Sant Cugat, Sant Pacià, Sant Feliu etc. són prou conegudes.

¹⁴ Procés que han donat lloc a fenòmens remarcables a la Mediterrània occidental des del punt de vista lingüístic que analitzem ací, com ho són l'expansió àrabo-musulmana i el poblament amazic durant segles, en terres avui de llengua catalana; i també l'herència lingüística deixada a l'illa de Malta, entre d'altres.

¹⁵ Les diferents fases successives d'aquest desencadenament es podrien resumir en els següents passos que ací tan sols podem esbossar: 1. Extensió de formes de llatí comercial al nord de la Mediterrània occidental en el contacte entre poblacions mediterrànies parlants de llengües romàniques. 2. Pas gradual de l'ús de les formes llatines a les formes neollatines (que seran en general formes plenes). 3. Aparició d'un "semi-pidgin" neollatí entre les poblacions parlants de llengües romàniques. 4. Formació generalitzada del pidgin de base neollatina (Lingua Franca Originària), en ús també entre parlants de llengües nord-africanes.

carxofa etc. poden fornir també elements clars d'aquest bagatge lexical comú que no pot deixar de tenir relació amb la Lingua Franca.

En el sentit contrari, nord-sud, trobem llatinismes medievals en els parlars nord-africans. En amazic i en àrab nord-africà trobem per exemple (a més del mot *kuzina – takuzint* en amazic - ja inventariat als annexos de lèxic), *spital / spitar* (hospital), *tabanta* (davantal) *lafar* (afer), *qabs'a* (capsa), *lfenal* [rfenar] (fanal) etc.

Alguns mots mostren uns contactes catalano-nord-africans prou clars com els termes *bakaya* (bacallà) i *muix* [mu] (gat, moix).

L'estudi detingut d'aquests transvasaments és important perquè pot portar a confirmar, o a posar en dubte la solidesa d'algunes formes atribuïdes a la Lingua Franca, segurament sense fonament. A la meua manera de veure, per exemple, un mot com "ospedal" seria difícilment atribuïble a la LFO, per l'existència del manlleu generalitzat en amazic i en àrab nord-africà del mot "espital" (o "espitar", o "esbitar"). Aquest mot *espital*, general al nord d'Àfrica, fins i tot a l'època actual, no sols posa en qüestió la forma "ospedal" d'alguns reculls com a pròpia de la LFO sinó que ens aportaria una prova més de la influència del conjunt occitano-català en els contactes nord-sud, un conjunt on la forma *espital* era general a l'època estudiada.

2. L'altra font de recerca és l'estudi de les **influències interromàniques** a la Mediterrània Occidental, com ho fóra, per exemple, el de les influències que, provinents de l'occident i de l'orient d'aquesta conca, es poden detectar especialment en les conquestes de les illes de Còrsega i Sardenya. L'estudi de la història de les influències exteriors a les illes de Còrsega i Sardenya ens pot oferir un retrat força fidel de les hegemònies lingüístiques a la Mediterrània Occidental a les diferents èpoques¹⁶. Els contactes lingüístics a la Mediterrània Occidental han generat un pou inesgotable d'informació que permet de fonamentar coneixements i rebatre desconeixements causants de conclusions precipitades. Qualsevol hipòtesi sobre el procés de formació de la Lingua Franca ha de ser, doncs, coherent amb les dades que ens aporta l'estudi d'aquests diversos contactes que ens permeten d'aprofundir i continuar en la recerca.

Amb aquesta comunicació tan sols hem pretès avançar un primer pas en aquest camí.

Carles Castellanos

Centre d'Estudis Internacionals i Interculturals

Àrea d'Estudis Mediterranis

Universitat Autònoma de Barcelona

¹⁶ Ens mostra, per exemple, la importància de la influència toscana a Còrsega, de la influència catalana i després espanyola a Sardenya, com també el pes relatiu de la influència genovesa.

ANNEXOS LEXICALS

Les fonts dels termes dels reculls de lèxic que exposem més avall són de l'obra *La Lingua Franca Mediterrània* de Guido Cifoletti¹⁷ (GC) (que al seu torn són principalment del *Dictionnaire de la langue franque* de 1830) i també de *A Glossary of Lingua Franca* (GLF) elaborat per Alan Carré (el qual al seu torn recull termes del *Dictionnaire* i del conegut article d'Hugo Schuchardt "Die lingua franca" (1909)¹⁸).

Aquestes dues fonts fonamentals coincideixen en bona part i per aquesta raó, si no indiquem res pel que fa a l'origen dels termes que comentem, cal considerar que pertanyen a GC.

El *Dictionnaire* és de l'any 1830, i malgrat pertànyer a una època que nosaltres hem descrit com a Lingua Franca Evolucionada i ja molt tardana, hem pogut comprovar que recull un nombre important de termes que poden servir de suport a les tesis que exposem en aquest treball.

Transcripció utilitzada:

Damunt el recull de GC hem fet un conjunt de canvis en la transcripció dels mots amb la intenció de permetre'n un estudi més objectiu; hem sotmès la grafia francesa (i a voltes italianitzant) de la majoria dels termes que hem treballat (provinents sobretot del *Dictionnaire*) a una transcripció més neutra i més adequada per a reflectir la pronúncia que es pot suposar com a més probable. Concretament hem fet les transposicions següents:

<i>Transposició</i>	<i>Exemples</i>	<i>Comentari</i>
ou > u	dourar > durar; prouna > pruna	Es tracta d'una grafia francesa, poc adient
g, gi, dg, dj > j	fougir > fujir; dgirar > jirar sedjiournar > sejournar	Hem volgut reduir una variació fonètica poc justificada, alhora que unificar la transcripció del fonema per mitjà d'una sola grafia
gli > ly; gni > ny	figlio, filio > filyo vergognia, vergonia > vergonya	Hem transcrit per mitjà de "y" la palatalització per tal de no privilegiar cap grafia d'una llengua concreta i també com a reflex d'articulacions segurament nord-africanes que reflecteixen algunes grafies amb "i"
ch, sch > sh	carchuf > carshuf conoschir > conoshir	Hem escollit una grafia general i pràctica
z, tz > c, ç, ss	obligazion > obligacion finetza > finessa	Hem llevat els aspectes italianitzants que no semblen justificats com a articulacions generals dins la Lingua Franca
ti > ci	dgioustitia > justícia	Es tracta d'una grafia francesa i acaïtzant, poc adient
k, ch > c, qu	meskin > mesquin pikar > picar	Hem adaptat la grafia a una transcripció neollatina més general.

Com a mesura concreta també hem introduït la "e" del prefix "es-" en alguns dels mots escrits amb "s" líquida i hem reduït algunes duplicacions consonàntiques no justificades. D'altra banda, advertim que no hi hem posat cap accent gràfic pel fet que no és actualment restituïble ja que no podem conèixer en tots els casos una pronúncia prou precisa dels mots.

Abreviatures i signes:

¹⁷ Quaderni patavini di linguistica. Monografie 5, Unipress, Padova, 1989

¹⁸ N'he utilitzat la versió anglesa de Glenn G. Gilbert de l'any 1980 i publicada per Cambridge University Press : SCHUCHARDT, Hugo "The lingua franca" in *Pidgin and creole languages*.

ca: català
oc: occità
to: toscà
gen: genovès
sicil: sicilià
ven: venecià
ant: antic

= : la forma correponent al parlar que apareix abreujat, coincideix amb la de l'entrada

GC: Guido Cifoletti (1989) *La Lingua Franca Mediterrània* Quaderni patavini di linguistica. Monografie 5, Unipress, Padova

GLF: *A Glossary of the Lingua Franca*, per Alan D. Corré [www.uwn.edu/~corre/franca/go.html]

Disposem aquest recull lexical del present treball en dues llistes:

Una primera llista, comprèn lèxic que és compatible amb el repertori occitano-català. Mots com *capir* o *casa* en són uns bons exemples.

Una segona llista, comprèn una mostra d'aquell lèxic de la Lingua Franca que cal considerar específicament occitano-català (amb mots com *esbinac* o *taca*) pel fet que només pot ser ben explicat per mitjà d'aquest repertori lexical.

Annex I. Lèxic compatible amb el repertori occitano-català

- anima** cat-to =, oc (arma, anma)
assalir oc (assalir, assautar), to (assalire, assaltare), cat (assaltar)
assassinar cat-oc =, to (assassinare)
atacar cat-oc =, to (attaccare)
atencion oc =, cat (atenció), to (attenzione)
avir oc (aver), cat (haver), to (avere)
- barba** cat-oc-to =
bestia cat-oc -to =
bivir cat-oc (beure), to (bere)
bomba cat-oc-to =
bonu (bono) oc (bon), cat (bo), to (buono)
borsa oc-to = cat (bossa, borsa)
bosco to =, cat-oc (bosc)
botega to =, cat-oc (botiga)
- calceta** to (calza), cat (mitja, calça), oc (debàs)
camello to =, oc (camel), cat (camell)
cambiar oc =, cat (canviar), cambiare
caminar cat-oc =, to (camminare)
campana cat-oc-to =
canon oc =, cat (canó), to (cannone)
cantar cat (quintar), oc (quintal), to (quintal)
cantar cat-oc =, to (cantare)
canton oc (canton), cat (cantó), to (cantone)
capir oc-cat =, to (capire)
carreta oc-cat =, to (carretta)
capo to =, oc-cat (cap)
captan cat (capità), to (capitano), oc (capitani)
carshuf to (carciofo), oc (carchòfa, escarchòfa), cat (carxofa)
casa cat-oc-to =
cima oc-cat-to =
color oc-cat =, to (colore)
colpo to =, cat (cop, colp), oc (còp)
conoshir oc (connóisser, conéisser), cat (conèixer), to (conoscere)
consolar cat-oc =, to (consolare)
contar to =, oc-cat (comptar [kum'ta(r) / kun'ta])
cortello to (coltello), ven (corteo), cat (coltell), oc (cotel), gen (cotello)
- danés** cat-o =, to (danese)
denti to (dente), oc-cat (dent)
deserto to =, oc (desèrt), cat (desert)
durar oc-cat =, to (durare)
duro to =, cat-oc (dur)
- erba** to-oc =, cat (herba)
escambiar oc =, to (scambiare), cat (bescanviar, canviar)
escapar oc-cat =, to (scappare)
escorça cat =, oc (escòrça), to (scorza)
escorta cat =, oc (escòrta), to (scorta)
escriban oc (escrivan), cat (escrivà), to (scrivan)
escudo to (scudo), oc-cat (escut)

espina oc-cat =, to (spina)
estela oc (estela, estèla), cat (estel, estrella)
estreto to (stretto), cat-oc (estret)
estudiar oc-cat =, to (studiare)
fanal oc-cat =, to (fanale)

far, fasis oc (far), to (fare), cat (fer)
farina oc-cat-to =
favor oc-cat =, to (favore)
ferro cat, to =, oc (fèrre, fèr)
festa cat, to =, oc (fèsta)
filo to =, cat-oc (fil)
flama oc-cat=, to (fiamma)
folia [GLF] to (foglia), cat (fulla), oc (fuèlha)
força cat =, oc (fòrça), to (forza)
forteressa oc (fortaressa, fortesa), cat (fortalesa), to (fortezza)
fugir cat-oc=, to (fuggire)
fumar cat-oc=, to (fumare)
fumo to =, cat-oc (fum)

galina oc =, to (gallina), cat (gallina)
gato to =, oc-cat (gat)
gaudir oc-cat =, to (godire)
genti to (gente), cat-oc (gent)
gloria to =, cat-oc (glòria)
gola to-cat-oc =
governo to =, cat (govern), oc (govèrn)
grano to =, oc (gran), cat (gra)
gusto to =, cat (gust), oc (gost ['gust])

impedir cat =, to (impedire)
imprevisto to =, oc-cat (imprevist)

ja cat-oc =, to (gia)
jirar cat (girar), to (girare)
jitar cat (gitar), oc (getar), to (gettare)
joco to (gioco), cat (joc), oc (jòc)
jorni to (giorno), oc-cat (jorn)

lago to =, oc (lac), cat (llac)
lagrima to (lacrima, lagrima), cat (llàgrima), oc (lagrema)
lana to-oc =, cat (llana)
lega [GLC] oc, to =, cat (llegua)
levanti to (levante), oc (levant), cat (llevant)
liberar oc (liberar), cat (alliberar), to (liberare)
libro to =, oc (libre), cat (llibre)
limun oc (limon [li'mun]), cat (llimó, llimona), to (limone)
luna to,oc =, cat (lluna)

magasino to (magazzino), oc (magazín), cat (magatzem)
malato to (ammalato), cat (malalt), oc (malaut)
manjar oc =, cat (menjar), to (mangiare)
mancar oc-cat =, to (mancare)
mano to =, oc (man), cat (mà)

martello to =, cat (martell), oc (martèl)
melyor oc-cat (melhor, mellor, millor), to (migliore)
mentir cat-oc =, to (mentire)
meritar oc =, to (meritare), cat (merèixer)
mestiere to =, oc (mestièr), cat (mester)
metir to (mettere), oc (metre)
mirar cat-oc =, to (mirare)
misura to =, oc-cat (mesura)
molto to =, cat-oc (molt)
momento to =, oc-cat (moment)
morir cat-oc =, to (morire)
mosca cat-oc-to
mostrar cat-oc =, to (mostrare)
muro to =, cat-oc (mur)
musica to, oc =, cat (música)
naso to =, cat-oc (nas)

odiar cat =, to (odiare)
odio to =, cat (odi), oc (òdi)
ofendir to (offendere), cat-oc (ofendre)
oferir cat =, oc (ofrir), to (offerire)
oferta cat-oc =, to (offerta)
olio to =, cat (oli), oc (òli)
oro to =, cat (or), oc (aur)
ottenir cat (obtenir), oc (obténer), to (ottenere)

parlar oc-cat =, to (parlare)
patria cat-oc-to =
passion oc =, cat (passió), to (passione)
paventar to (paventare, spaventare), oc-cat (espaventar, espantar)
pelle to =, cat (pell), oc (pèl)
pena cat-oc-to
pensar cat-oc =, to (pensare)
per cat-oc-to =
pera cat-oc-to =
perruquere to (parruchiere), oc (perruquièr), cat (perruquer) [en sicil. terminació “-eri”]
persona cat-oc-to =
pervenir oc-cat =, to (pervenire)
pesanti to (pesante), oc-cat (pesant)
pesar cat-oc =, to (pesare)
pesca cat-oc-to =
pescar cat-oc =, to (pescare)
peshi to (pesce), cat (peix), oc (peis)
piloso cat (pilós, pelós, pelut), oc (pelós), to (peloso)
polastro to (pollastro, pollo), cat (pollastre)
porco to =, cat-oc (porc)
porta cat-oc-to
potso to (pozzo), oc (potz), cat (pou)
precis [GLF] oc-cat =, to (preciso)
predica cat-to =, oc (presicança, predicança, predicacion)
primavera cat-to =, oc (prima)
profito to =, cat (profit), oc (profièch, profièit)
promessa oc-to =, cat (promesa)
prometir to (promettere), cat-oc (prometre)

prova cat-oc-to =
provar cat-oc-to =
prua to (prua), oc (proa ['pruo]), cat (proa)
pruna cat-oc =, to (prugna)
pudir cat-oc (poder [pu'de]), to (potere)
punir oc-cat =, to (punire)
punta cat-oc-to =
punyo to (pugno), cat (puny), oc (ponh, punh)

qualque to =, cat (qualque, algun), oc (qualque [kalke])
quaranta to-cat =, oc (quaranta [ka'ranto])
quatro to =, cat (quatre), oc (quatre ['katre])
qüesto, aquesto to (questo), cat (aquest), oc (aqueste)

rabia cat-oc (ràbia), to (rabbia)
rabiar cat-oc (enrabiar), to (arrabbiare)
ramar cat-oc (remar), to (remare)
ranjar to (arrangiare), cat (arranjar, adobar), oc (arregar)
regalar cat =, to (regalare), oc (ofrir, far present de)
regalo to, cat (regal), oc (present)
remedio to, oc (remèdi), cat (remei)
resina cat-oc-to =
respirar cat-oc, to (respirare)
respondir cat-oc (responder), to (rispondere)
restar cat-oc, to (restare)
riconeshir cat (reconèixer), oc (reconéisser), to (riconoscere)
ricordar cat (recordar), oc (rememprar, recordar), to (ricordare)
rimarcar cat-oc (remarcar), to (rimarcare)
rinegato to (rinnegato), cat-oc (renegat)
rinovar, rinovelar oc (renovar, renovelar), to (rinnovare), cat (renovar, renovellar)
riposar cat (reposar), to (riposare), oc (repausar)
riposo to (riposo), cat (repòs), oc (repaus)
rishevir to (ricevere), oc (recebre), cat (rebre)
risicar oc (riscar), cat (arriscar), to (rischiare)
rispetar to (rispettare), cat-oc (respectar)
respondir to (rispondere), cat-oc (respondre)
ritardar cat-oc (retardar), to (ritardare)
ritornar cat (retornar, tornar), to (ritornare), oc (tornar, revenir)
revolta to =, cat (revolta), oc (revòlta)
roba cat =, oc (rauba), to (vestito) / (bagatge) to =, cat-oc = [ant]
roca cat-oc =, to (roccia, rocca)
rular oc (rotlar), to (arrotolare), cat (enrotllar)
rumpir to (rompere), cat-oc (rompre, trencar)
russo to (rosso), oc (ros ['rus]), cat (cap-roig)

saco to (sacco), cat-oc (sac)
sacrificar cat-oc =, to (sacrificare)
sajar to (saggiare), cat-oc (assajar)
sala cat-oc-to =
salar cat-oc =, to (salare)
sale to =, cat-oc (sal)
salmun oc (salmon [sal'mun], saumon), cat (salmó), to (salmone)
salsa cat-to =, oc (salsa, saussa)
saltar cat =, oc (sautar), to (saltare)

salto to (salto), cat (salt), oc (saut)
salvar cat =, oc (salvar, sauvar), to (salvare)
sano to =, oc (san), cat (sà)
santo to =, cat-oc (sant)
sardina cat-oc-to =
scultor cat-oc (escultor), to (scultore)
scultura to =, cat-oc (escultura)
seco to (secco), cat-oc (sec)
seminar oc (semenar), to (seminare), cat (sembrar)
sentena cat-oc-to (sentina)
sentir cat =, to (sentire), oc (entendre, ausir)
sensa to (senza), cat (sense, sens), oc (sens, sense)
separacion oc =, cat (separació), to (separazione)
separar cat-oc =, to (separare)
shiroco to (scirocco), cat (xaloc), oc (eissiròc, eissalòc)
shocolata cat = (xoclata), to (cioccolato, cioccolata), oc (chocolat)
siguro cat-oc (segur), to (sicuro)
sol cat =, oc (solelh), to (sole)
sinyor cat (senyor), oc (senhor), to (signore)
sono to (suono), oc (son), cat (so)
sordo to =, cat-oc (sord)
sospirar cat-oc =, to (sospirare)
sospiro to =, cat-oc (sospir)
sostenir cat =, oc (sostenir, sosténer), to (sostenere)
suco to (succo), cat-oc (suc)
sucro to (zucchero), cat-oc (sucre)
supa oc (sopa [‘supo]), cat (sopa), to (zuppa)

tapa cat-oc (tap), to (tappo)
tapar cat-oc =, to (tappare)
tardar cat-oc (tardar, trigar), to (tardare)
tassa cat =, oc (taça), to (tazza)
tastar cat-oc =, to (tastare)
tela cat-oc-to =
tempesta cat-oc-to =
tempo to =, cat-oc (temps)
terra cat-oc-to =
terrassa cat-oc =, to (terazza)
testa to =, cat-oc (cap, testa)
tigro cat-oc-to (tigre)
timbal cat =, oc (timbala), to (timballo)
tintura cat-to =, oc (tintura, tenchura)
tinya cat-oc-to = [diferències tan sols de transcripció: oc (tinha), to (tigna)]
tocar cat-oc =, to (toccare)
tomba cat-oc-to =
torre cat-oc-to =
tornar [accepció: retornar] cat-oc =, to (tornare)
trionfar cat-oc (trionfar), to (trionfare)
tristo cat-oc (trist), to (triste)
trotar cat-oc =, to (trottare)
trovar cat-oc (trobar), to (trovare)
turbanti cat-oc (turbant), to (turbante)

vaca cat-oc-to =

valir cat-oc (valer), to (valere)
vela cat-oc-to =
vena cat-oc-to =
vendir cat-oc (vendre), to (vendere)
venir cat-oc =, to (venire)
verdura to =, cat-oc (verdor, vedura)
vergonya cat (vergonya), to (vergogna), oc (vergonha, vergonja)
vergonyoso to (vergognoso), cat (vergonyós), oc (vergonhós)
verme to =, oc (vèrm), cat (cuc, verm)
vero to =, cat (ver), oc (verai)
versar oc =, to (versare), cat (abocar, vessar)
viajar cat-oc (viatjar), to (viaggiare)
viajo cat-oc (viatge), to (viaggio)
vijilar cat (vigilar), to (vigilare), oc (velhar, susvelhar)
vindemia oc (vendémia), to (vendemmia), cat (verema)
vino to =, oc (vin), cat (vi)
visita cat-oc-to =
vista cat-oc-to =
vivir to (vivere), cat-oc (viure)
vivo to =, cat-oc (viu)
vogar cat-oc =, to (vogare)
volar cat-oc =, to (volare)
volir cat-oc (voler), to (volere)
volta to =, cat (volta, vegada, cop), oc (còp)
vomitar cat =, oc (vomir), to (vomitare)
voto to =, cat (vot), oc (vòt)

zero cat-to =, oc (zerò)

Annex II. Lèxic específicament occitano-català

(lèxic que s'explica per mitjà d'aquest repertori)

abuba (pesta) cat-oc (buba: mal)
abrusar cat =, to (bruciare), oc (cremar, brutlar)
adormir cat =, oc (endormir), to (addormentare)
ajudo oc (ajuda [aʒydo]), cat (ajut, ajuda), to (aiuto)
ajudar cat-oc =, to (aiutare)
altre [GLF] cat-oc=, to (altro)
ambassador [GLF] oc (ambaissador), cat (ambaixador), to (ambasciatore)
aquí cat-oc =, to (qui)
ataca cat-oc (atac), to (attacco)

barreta oc (berret, berreta), cat (barret), to (berretto)
bashar cat (baixar), oc (baissar), to (scendere)
bonassa cat-oc (bonança), to (bonaccia)
borrica oc (borrica, ase), cat (ase, burro), to (asino, somero)
broqueta oc =, cat (llumí), to (fiammífero)
bulegar oc (bolegar [bule'ga]), cat (bellugar), to (muovere)

cadiera oc =, cat (cadira), to (sedia)
canonada cat =, oc (bordada de canons), to (canonata)
cargar oc =, cat (carregar), to (caricare)
caserna, caerna oc-cat =, to (caserma)

cavala oc (cavala, èga), cat (egua, cavalla), to (giumenta)
conquesta cat = , oc (conquista, conquèsta), conquista [konkwista]
cridar [GLF] cat-oc =, to (gridare)
crompar oc =, cat (comprar), to (comprare)
cusina oc (cosina [ku'zino]), ven (cusina), cat (cuina), to (cucina)
cusir cat (cosir [ku'zi(r)]), oc (cóser), to (cucire)

desirar oc =, cat (desitjar), to (desiderare)
devinar oc =, cat (endevinar), to (indovinare)
dispendir cat (despendre), to (spendere), oc (despensar)

ebriacar cat-oc (ebriac), to (ubriaco)
enriquir cat-oc = , to (arricchire)
esbinac cat-oc (espinac), to (spinacio)
escadra oc =, cat (esquadra), to (squadra)
escola cat =, oc (escòla), to (scuola)
escondir oc (escondre), cat (amagar, *ant*: escondir), to (nascondere)
espassejar oc =, cat (passejar), to (passeggiare)
establir oc-cat =, to (stabilire)

febra cat (febre [ˈfebrə]), oc (fèbre), to (febbre)
fenta [GLF] oc (fenda), cat (fenedura, escletxa), to (fenditura)
festuc cat =, to (pistaccio), oc (pistacha)
figa oc-cat =, to (fico)
flaco oc-cat (flac, feble), to (fiacco)
flamen oc-cat (flamenc), to (fiammingo)
fora oc-cat =, to (fuori)
forar [derivat de cat-oc: “fora”]
fraula cat, to (fragola), oc (fraga) també sicil: fraula]
fugir [GLC] cat, oc =, to (fuggire)
fugo oc (fòc), cat (foc), fuoco
fusada cat-oc (fusada), to (fusata)

gantar oc =, cat (aguantar), to (tenere)
germana cat =, oc (sòrre), to (sorella)
gramerci oc (grandmercé, mercé), cat (gràcies, mercès, *ant*: gran mercès), to (grazie)

imprisonar cat-oc (empresonar), to (imprigionare)
incadenar oc-cat (encadenar), to (incatenare)
intrar oc (intrar), cat (entrar), to (entrare)

mantega cat =, to (burro), oc (burre)
mareya cat (mirall), oc (miralh), to (specchio) [v. també àrab nord-africà: “mraia”]
mariniero oc (marinièr), cat (mariner), to (marinaio)
musquita cat (mosquit), oc (mosqueta), to (zanzara)

netejar cat-oc =, to (pulire, nettare)
neto cat-oc (net), to (pulito, netto)

pastar cat-oc =, to (impastare)
pedaçar oc (pedaçar, petaçar), cat (apedaçar), to (rattoppare, rappezzare)
perfumar cat-oc =, to (profumare)
pescador cat-oc =, to (pescatore)
plaça cat-oc, to (piazza)

poma cat-oc (poma), to (mela, pomo)
pot-esser cat (potser), to (forse, magari), oc (benlèu, bensai)
puerido cat-oc (podrit [pu'drit]), to (marcito)

rasin oc = (rasim [ra'zin]), cat (raim), to (uva)
raon oc =, cat (raó), to (ragione)
refusar [GLF] cat-oc=, to (rifiutare)
riban oc (riban, veta), cat (veta, cinta), to (nastro)
riu cat =, oc (ribièra, riu, flume), to (fiume) [també hi ha "rio", en *to* (*rierol*), i en *ven* (*canal*)]
roda cat-oc =, to (ruota)
rus cat (arròs), oc (ris), to (riso) [àrab nord-africà: "ruz"]

sabir cat (saber), oc (saber, saupre), to (sapere)
sabun oc (sabon [sa'bun]), cat (sabó), to (sapone)
sabunar oc =, cat (ensabonar), to (insaponare)
safran oc =, cat (safrà), to (zafferano)
sanir oc (assanir), cat (sanar), to (sanare)
sartan oc =, cat (paella), to (padella)
savento oc (sabent, savi), cat (savi), to (sapiente, saggio)
saviessa oc-cat (saviesa), to (sapienza, sagesza)
savio cat (savi), oc (savi, sabent), to (sapiente, saggio)
scultar oc (escultar), cat (esculpir), to (sculpire)
sejorno oc (sejorn, sojorn), cat (sojorn), to (soggiorno)
sejurnar oc (sejornar [sejur'na], sojornar), cat (sojornar), to (soggiornare)
semença oc =, cat (llavor, sement, semença), to (seme, semente)
semola cat-oc =, to (semolino)
servar cat-oc =, to (tenere, serbare)
servidor cat-oc =, to (servitore)

taca cat-oc =, to (macchia)
taçar cat-oc =, to (macchiare)
tartuga oc =, cat (tortuga), to (tartaruga)
tasir oc (tàiser, taisar, calar), to (tacere), cat (callar)
taula cat-oc =, to (tavolo, tavola) [també en *sicil*: taula]
taur oc = [i també: brau, taure], cat (toro, brau), to (toro)
timun oc (timon [ti'mun]), cat (timó), to (timone)
tondir oc-cat (tondre), to (tosare)
tornar [accepció de: esdevenir, convertir-se] cat =, oc (venir), to (diventare)
torn oc (torn, vòlta, virada), cat (tomb, volta), to (giro)
traidor cat-oc (traïdor), to (traditore)
triar cat-oc =, to (scegliere)
trusheman, truceman oc (trochaman), cat (torsimany), to (turcimanno)

valor cat-oc =, to (valore)
vapor cat-oc (vapor), to (vapore)
vessiga oc (vessiga, bofiga), cat (veixiga, bufeta), to (vescica)
vincir oc (vencir, vèncer), cat (vèncer), to (vincere)
vuta oc (vòuta, vòlta), cat-to (volta)